

Википедија – слободна енциклопедија

Ђорђе Стакић, Срђан Весић, Филип Маљковић

Садржај — У раду се говори о Википедији, највећој слободној Интернет енциклопедији. Биће рече о њеном стварању, општим концептима и принципима рада, организацији чланака. Осим енглеске Википедије биће представљено и функционисање Википедије на српском језику. Објашњава се хијерархија корисника као и софтвер који се користи за рад Википедије.

Кључне речи — Википедија, енциклопедија, Интернет, слободно знање, софтвер, српски језик.

I. Увод

ВИКИПЕДИЈА је постала највећа енциклопедија на свету. То је слободна енциклопедија и сваки корисник Интернета може да је чита, допуњава и мења. Једноставна синтакса омогућава да за њу могу да пишу и они који не познају много рачунарство и програмирање, али познају неку другу област. Википедија је првобитно настала на енглеском језику, а затим почела да се развија и на другим језицима, укључујући ту и српски.

Поред Википедије, у оквиру Викимедијине задужбине (фондације) су настали и други сродни пројекти: Викиречник, Викикњиге, Викиизворник, Викиврсте, Викивести и Викимедијина остава. Они су засновани на истим принципима као Википедија, покривају садржаје који су другачијег карактера од енциклопедије и чине с њом једну целину, али они нису предмет овог прегледног рада.

Лиценца под којом се Википедија налази је Гну лиценца за слободну документацију, скраћено ГЛСД (енг. Gnu Free Document License, скраћено GFDL), чији се услови могу пронаћи на адреси <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>. Ова лиценца гарантује да подаци остају доступни бесплатно свима и да су отворени за даље усавршавање.

Адреса Википедије је <http://www.wikipedia.org/>. Она је основана 2001. године на енглеском језику. Википедија на енглеском језику, која је тренутно највећа, има преко 1 450 000 чланака. Википедија на српском језику је основана фебруара 2003. године, а има преко 38 000 чланака. Википедија на српском језику се налази на адреси <http://sr.wikipedia.org/>. Циљ рада је да се шири стручна јавност упозна са

Википедијом. Она не представља претњу другим званичним енциклопедијама које се пишу на српском језику јер њен рад није настао од стране званичних стручњака и институција. Мото под којим Википедија ради је: „Замислите свет у коме свака особа има слободан приступ целокупном људском знању. То је оно што ми радимо.” Циљ са којим је настала Википедија је стварање слободне енциклопедије која обједињује знања што већег броја људи (свих људи) и покрива што више енциклопедијских области.

II. НАСТАНАК ВИКИПЕДИЈЕ

Сам почетак рада Википедије има предисторију коју ћемо овде навести у основним цртама.

У октобру 1993. настала је идеја о изградњи слободне енциклопедије која се звала ГНУПедија (GNUPedia). То је била замисао Рика Гејтса (Rick Gates), међутим то није заживело. У марту 1995. је вики концепт мењања страница преко Интернета изумео амерички програмер Ворд Канингем (Ward Cunningham). Вики концепт подразумева да садржај могу читати и мењати сви корисници, без претходне регистрације, добијања лозинки или посебних права. У марту 2000. интернет предузетник Џимбо Велс (Jimbo Wales) и доцент филозофије Лари Сенгер (Larry Sanger) су покренули пројекат Нупедију (Nupedia), претходницу Википедије. Нупедија је такође била слободна енциклопедија, али се заснивала на томе да њени ствараоци морају бити доктори наука из области о којима пишу, и да сваки чланак мора пре објављивања да прође кроз неколико фаза провере. За период од 3 године дана, колико је Нупедија трајала, сакупљено је само 24 готова чланка и 74 која су била у изради. Учесници су схватили да је овакав приступ недовољно ефикасан и одлучили да сниже критеријуме, и тако је 2001. настала Википедија - енциклопедија коју може да уређује свако и која је за разлику од Нупедије заснована на вики концепту по чему је и добила име. Нупедија је званично постојала до септембра 2003. када се и формално припојила Википедији. Назив Википедија потиче од речи „вики, вики” што на хавајском језику значи брзо, јер сваки садржај странице може одмах да се промени од стране сваког корисника. Ово је револуционарна идеја која је била позната и раније (вики концепт), али је тек са Википедијом заживела и попримила огромне размере сједињујући у себи и појам енциклопедије.

Прво је основана Википедија на енглеском језику, 15. јануара 2001. После неког времена су почеле да се оснивају и Википедије на другим језицима. Данас Википедија постоји на преко 200 језика и дијалеката.

Ђорђе Стакић, Математички факултет у Београду, Србија (тел. 381-64-3717492; електронска адреса: djordjes@vikimedija.org).

Срђан Весић, Математички факултет у Београду, Србија (тел. 381-64-2312662; електронска адреса: srdjan@vikimedija.org).

Филип Маљковић, Електротехнички факултет у Београду, Србија (тел. 381-63-8329995; електронска адреса: filip@vikimedija.org).

III. ПРИНЦИПИ РАДА И ПОУЗДАНОСТ ПОДАТАКА

Текстове на Википедији свако може да пише и да мења учествујући у њиховој изради. За усклађивање садржине чланака служи страна за разговор, која постоји за сваки чланак на Википедији. Циљ страна за разговор је да се покрене конструктивна дискусија око проблематичних тема и да се дође до консензуса. О многим питањима на Википедији постоје гласања, међутим више се охрабрују дискусије где свака страна може да изнесе своје аргументе. Википедија није ни демократија, ни бирократија, ни анархија. Основна ставка код писања за Википедију је неутрална тачка гледишта којој се тежи у проблематичним (обично политичким) темама. Због важности неутралне тачке гледишта су и уведене дискусије на странама за разговор, јер сматра се да око чињеница не треба да буде гласања већ консензус. Уколико неки текст није неутралан, на њега се ставља за то одређена етикета.

За сваку страницу се памти њена историја промена. Ово има велики значај за добро функционисање јер се за сваки текст може пратити ко је шта мењао и може се приступити свакој претходној верзији, као и вршити аутоматско упоређивање било које две верзије. Ово је веома значајно у случају вандализма. Вандализмом се сматра брисање странице, уношење садржаја који није примерен енциклопедији, уношење нетачних података и томе слично. У почетку је било страховања да ли ће Википедија моћи уопште да опстане због могућих вандализама. Међутим у пракси се претпоставка добронамерности показала исправном. Када дође до вандализма администратори могу једним потезом да врате страницу у претходно стање и вандали онда обично одустају од даљег кварења енциклопедије. У крајњој линији, ако неко упорно вандализује странице, он може бити на извесно време блокиран од стране администратора.

Једна од великих предности Википедије над папирним енциклопедијама је та што се Википедија може користити као извор актуелних информација. Тако се у њој могу пронаћи подаци о најновијим открићима или скорашњим догађајима. Читање и мењање Википедије од великог броја људи може да помогне да се пронађу грешке у папирним енциклопедијама или другим изворима информација. Она на једном месту сакупља и прерађује разне Интернет ресурсе.

Према истраживању британског часописа „Нејчер“ (Nature) Википедија је поуздана отприлике колико и Британика [4]. До овог закључка експерти су дошли упоређивањем и проверавањем великог броја чланака са обе енциклопедије.

IV. СИНТАКСА

Уместо сложених HTML начина да се од једне речи направи линк, за повезивање појмова на Википедији се користе обичне дупле угласте заграда. Ово омогућава стварање хипертекста и много брже налажење појма него што је то случај са папирним енциклопедијама. Постоје три начина коришћења ових заграда. На пример: [[Београд]], [[Београд]]а, [[Иво Андрић|Иве Андрића]]. Везе воде редом ка

појмовима: Београд, Београд, Иво Андрић. На екрану се редом види: Београд, Београда, Иве Андрића.

На дну сваког чланака обично се налазе поднаслови „Види још” и „Спољашње везе”. „Види још“ садржи везе ка сродним чланцима унутар Википедије који се препоручују за даље читање. На пример, чланак „Кеопсова пирамида” може имати списак сродних чланака као што су археологија, мерење, математика, итд. „Спољашње везе“ садрже колекцију веза (линкова) ка странама на Интернету које не припадају Википедији, а садрже корисне информације везане за тему чланка.

Унутар странице могуће је писати и подебљаним или курзивним словима, правити поднаслове, користити специјалне знакове итд. Википедија има добру подршку за писање математичких формула, у питању је једна верзија TeX-а. Чланци на Википедији могу укључивати и слике и обично су лепо илустровани сликама у боји, нарочито ако су у питању чланци из географије, биографије славних личности, биљке или животиње итд. Посебно се води рачуна да се не наруше нечија ауторска права па се траже слике које су под слободном лиценцом и аутори се стимулишу да сами фотографишу и постављају фотографије.

Чланци су повезани и помоћу категорија. Нпр. чланак о Драгославу Митровићу може бити у категорији „Српски математичари”, а истовремено и у категорији „Рођени 1908.” Категорије даље могу имати своје наткатегорије и поткатегорије. Тако категорија „Српски математичари” може припадати категорији „Математичари”. Категорије обезбеђују лако и брзо проналажење свих појмова из неке области, на пример свих средњовековних оружја или свих добитника Нобелове награде за књижевност.

Међувики везе (или интервики везе) повезују чланке на исту тему са различитих језичких Википедија. Тако нпр. чланак о Џејмс Бонду на српском језику садржи информације облика

```
[[de:James Bond]]
[[en:James Bond]]
[[ru:Джеймс Бонд]]
```

редом за немачки, енглески, руски језик, као и одговарајуће везе за остале језике на којима постоји чланак. Значај међувики веза је велики, јер оне омогућавају повезивање, размену информација и комуникацију свих људи који користе Википедију. Корисницима који говоре два или више језика то може помоћи код превођења чланака. На пример, неко може додати корисне информације у чланак о Николи Тесли у Википедију на српском језику, неко други то може превести на француски, затим на енглески итд. Затим неко може са француског тај податак превести на арапски, или са енглеског на јапански итд. Тако се Википедија показује као могућност за комуникацију и размену знања људи широм света, али и могућност за представљање локалних одлика неког народа и његове културе остатку човечанства.

V. ХИЈЕРАРХИЈА КОРИСНИКА

Иако су, на неки начин, сви учесници у раду Википедије равноправни, постоји извесна хијерархија корисника према правима. Могу се разликовати: нерегистровани корисник, регистровани корисник, администратор, бирократа, стјуард, бот и програмер (девелопер). Регистровање корисника се препоручује, јер оно омогућава лакшу комуникацију међу корисницима. Администратори имају могућност да бришу странице, блокирају кориснике, закључавају странице, такође могу и да мењају системске поруке. Бирократе могу да додељују администраторска, бирократска и ботовска права и да раде све што и администратори. Сјуарди су на нивоу Викимедије и имају статус бирократе на свим пројектима. Бот је изведено од речи робот и то су уствари програми писани у Питону (Python), Јави (Java), Перлу (Perl) итд. које пишу корисници и који раде неке системске ствари, нпр. постављају међувики везе, мењају у тексту једну реч другом, сређују категоризацију итд. Програмери (девелопери) се баве програмирањем у ПХП-у (PHP) како би се унапредио Медијавики софтвер.

VI. СОФТВЕР, ХАРДВЕР, ФИНАНСИРАЊЕ

Википедија ради на за њу написаном софтверу који се зове Медијавики софтвер. То је слободан софтвер великих могућности који користи ПХП, Апач вебсервер (Apache) и МајЕсКубЕл (MySQL). Осим што омогућава писање чланака, овај софтвер подржава и друге погодности, као што су нпр. шаблони (templates). Рад Википедије са свим погодностима могућ је једино захваљујући овом софтверу. Шаблони на страницама се могу користити за многе ствари, нпр. може постојати шаблон за земљу који омогућава прегледно приказивање главног града, броја становника, површине итд.

Википедија ради на серверима који су под Линуксом, а до 2003. године је радила на само једном серверу. Број сервера који се сада користе је 240 и налазе се у Флориди, Сеулу, Амстердаму и Паризу. Сервере у Јужној Кореји поконио је Јаху (Yahoo).

Викимедија фондација је невладина, непрофитна организација која је основана у Сједињеним Америчким Државама 20. јуна 2003. године у циљу представљања, очувања и хостовања Википедије и осталих пројеката. Пошто је Викимедија непрофитна, она се издржава искључиво од донација. Викимедија временом добија све више запослених због повећања величине пројеката. Временом су настали и локални огранци Викимедије у неким државама. Између осталих, постоји и Викимедија Србије, која представља пети основани локални огранак од тренутно постојећих седам, основана је у Београду 2. децембра 2005. Локални огранци се углавном баве популаризацијом Википедије и осталих поменутих пројеката (Викиречник итд.) као и окупљањем чланова, представљањем у медијима и сл.. Посебно

треба учити разлику између појмова Википедија – слободна Интернет енциклопедија и Викимедија – организација која се стара о Википедији.

ЗАКЉУЧАК

Википедија као највећа енциклопедија данашњице представља значајан извор информација. Она је свима слободно доступна преко Интернета. Вики концепт је осбина да свако на Интернету може да додаје и мења садржај. Стварање Википедије од великог броја људи широм света представља важан феномен, не само у области знања већ од много ширег друштвеног значаја. Овај рад имао је за циљ упознавање шире српске јавности са Википедијом, а посебно са постојањем и функционисањем Википедије на српском језику.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ђорђе Стакић, Википедија и остали Викимедијини пројекти, доступан на адреси [http://computing.matf.bg.ac.yu/materials/vikipedija.12.2005.pdf/](http://computing.matf.bg.ac.yu/materials/vikipedija.12.2005.pdf) (семинар за рачунарство Математичког факултета децембар 2005, рад није штампан)
- [2] Никола Смоленски, Потпуна слобода, „Свет компјутера” бр. 10/2003. доступан и на адреси <http://www.sk.co.yu/2003/10/skin01.html>
- [3] Stefan Kühn, Иван Надор, Филип Малковић, Википедија, презентација написана на српском језику, према немачком оригиналу, доступна на адреси <http://filip.zbrka.net/other/Prezentacija.ppt> (није штампано)
- [4] Jim Giles, Internet encyclopaedias go head to head, часопис „Nature“ бр. 438, стр. 900-901, 15. децембар 2005. доступан на адреси: <http://www.nature.com/nature/journal/v438/n7070/full/438900a.html>
- [5] „Википедија“, чланак на српској Википедији <http://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija>
- [6] „Википедија“, чланак на енглеској Википедији <http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>
- [7] Енглеска Википедија http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
- [8] Викимедија, мета-вики <http://meta.wikimedia.org/>
- [9] „Британика против Википедије“, часопис „Глас јавности“, 17. април 2004. доступан на: <http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2006/04/17/srpski/K06041704.shtml>
- [10] Зоран Стојановић, „Википедија на српском: Свезнање на мрежи“, часопис „Време“ бр. 768. доступан на адреси: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=440799>
- [11] Материјали наведени на страници http://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija:Odnosi_sa_javnošću

ABSTRACT

Wikipedia, as the biggest encyclopedia of today, represents an important source of information. It is free, which means that everyone can use it freely. Wiki concept, with which everyone can add or change the content, and which has been used by millions of users worldwide, represents a significant phenomenon, not only in the area of communications, but in a much broader area. The democratisation of knowledge represents a contribution to the equity of all people.

WIKIPEDIA – FREE ENCYCLOPEDIA
Đorđe Stakić, Srđan Vesić, Filip Maljković